

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

Tabiiy fanlar fakulteti

“O'zbekiston geografiyasi” fanidan

REFERAT

MAVZU: Kogon tumanining tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy geografik tavsifi

Bajardi:

Kamolova Ozoda

Buxoro-2015

Kogon tumanining tabiiy va ijtimoiy-iqtisodiy geografik tavsifi

REJA:

1. Kogon tumanining tashkil topish tarixi
2. Kogon tumanining tabiiy geografik tavsifi
3. Kogon tumanining ijtimoiy-iqtisodiy geografik tavsifi

Kogon tumani viloyat markazi qadimiy Buxoro shahrining janubiy qismida joylashgan bo'lib, Kogon tumani viloyatning Buxoro tumani, shimolda qisqa masofada Vobkent tumani hamda shimoli-sharqda Amu-Buxoro mashina kanalining o'zani orqali Navoiy viloyatining Qiziltepa tumani bilan chegaradosh. Tuman sharqdan g'arbgacha 38 kilometr, shimoldan janubgacha esa 45 kilometr gacha cho'zilgan. Kogon tuman markazi Kogon-Qarshi, Kogon-Qiziltepa magistral yo'li bilan bog'langan. "Buxoro" aeroporti tumandan 8 km uzoqlikdagi masofada joylashgan.

Kogon tumani 1926 yil 29 sentyabrda tashkil etilgan. Maydoni 0,50 ming km. kv.

Tuman tarixi. 18-asr boshlarigacha tuman qishloqlarida yashovchi aholining turmushi nihoyatda achinarli bo'lgan. Chuqurko'l, Jomard, Xonzi, Siyozi bolo, Tutikunda, Beglar, O'bacho'li, Po'lotchi, Sarijo'yozor, Saroy, O'rtacho'l kishloklari Xargo'sh kanalidan suv ichgan. Qishloqlar atrofi ko'l, chakalakzorlar, tashlandiq yerlar bo'lgan. Shuning uchun bu qishloqlarning axolisi dehqonchilikdan ko'ra ko'proq chorvachilik bilan shug'ullanganlar. Chorchinor, Katta Orgun, Siyoz poyon, Chorbog'kendi qishloqlarining aholisi esa suvga yaqin bo'lganliklari uchun dehqonchilik qilganlar. Mir-Kulol, Oynasoz, Po'lotchi, Eloch, Tumroq, Perasta, Degrez, Nishovur qishloqlarida mayda hunarmandchilik ayniqsa

keng rivoj topgan. Ular temirchilik, kulolchilik, oynasozlik, qozon yasash bilan shug`ullanganlar. Qishloqlarning nomlari ham shundan kelib chiqqan.

1926 yilda Buxoro viloyatining janubida Kogon tumani tashkil etilgan. O'sha vaqtda tuman tarkibida sakkizta qishloq va bitta posyolka bo'lgan. Tumanning ma'muriy markazi qilib, Kogon shahri belgilangan.

Kogon tumani tashkil topgan dastlabki yillarda tumanda 50 dan ortik qishoq xo'jalik artellari tuzilgan bo'lib, bu artellar 1930 yilda boshlab jamoa xo'jaliklariga aylantirilgan. Kogonda 1934-37 yillarda xo'jaliklar yiriklashtirilgan. Tumandagi birinchi o'rta maktab 1928 yilning aprel oyida Qasri Orifon qishlog`ida pishiq g`ishtdan qurilgan. Maktab binosining qurilishida Bahouddin Naqshband ziyoratgohida o'tkazilgan gulisurx saylida to'plangan xayriya pulidan foydalanilgan.

1936 yilda tuman pilla qabul qilish idorasi tashkil etildi. 1961 yilda tuman hududida parrandachilikni rivojlantirish maqsadida Buxoro parrandachilik fabrikasi tashkil qilindi. Kogon tumani tez orada qishloq xo'jaligi, qurilish va oziq-ovqat sanoatlarining viloyatdagi yirik markaziga aylandi.

Bu orada chor hukumati davrida asos solingan paxta tozalash zavodi qayta qurildi va kengaytirildi. Donni qayta ishlaydigan kombinat va non zavodlari qurildi. Tumanda uning yaqin atrofida keng ko'lamda qurilish ishlari amalga oshirilayotganligi tufayli qurilish materiallari zavodlari va ko'plab qurilish tashkilotlari tashkil etildi.

O'tgan asrning 60-80 yillarida tumanning hozirgi iqtisodiy tuzilmasi asosan shakllanib bo'lib, korxonalar ishlay boshlagan.

90-yillarda esa mamalakatimiz mustaqillikga erishgandan so'ng kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka asos solindi va keng miqyosda bu jarayon rivojlanmoqda.

Dunyoda shunday ulug` zotlar o'tganki, sharofatidan tug`ilib o'sgan yerlari muborak qadamjolarga aylanib qolgan. Kogon ana shunday qutlug` ziyoratgoh, olloh nazari tushgan qutlug` zamindir. Ulug` ajdodimiz Said Muhammad Bahouddin ibn Sayyid Jaloliddin Naqshband Kogon zaminida, ya'ni tumanning

Qasri Orifon qishlog`ida hijriy 718 (milodiy 1318 yil) yilda tavallud topganlar. Respublikamiz Prezidenti Islom Karimovning tashabbuslari bilan 2003 yilda hazrat Bahouddin Naqshband ziyoratgohida keng qo`lamdagi ta`mirlash ishari olib borilib, qayta obodonlashtirildi.

Shuningdek, bu zaminda hazrat Bahouddin Naqshbandning ustozlari Sayid Mir Kulol hazratlarining qabrlari joylashgan ziyoratgoh qayta ta`mirlanib obodonlashtirildi.

Aholisi 65,7 ming kishi (2014 y.). Viloyat aholisining 10% shu tumanda yashaydi. Kogon shahrida 57,1 ming kishi yashaydi. Tumanda 9 qishloq fuqarolar yig`ini (Beklar, Sariyon, Bahouddin Naqshband, Kogon, Tutikunda, Siyozipoyon, Xo`ja Yakshanba, Yangi Hayot, O`bacho`li) bor. Markazi — Kogon shahri. Mahalla fuqarolar yig`inlari soni 11 ta. Aholisi asosan o`zbeklar (92,5%), shuningdek, turkman, tojik, qozoq, rus, tatar, ukrain va boshqalar millat vakillari ham yashaydi. Aholi zichligi 1 km² ga o`rtacha 106,8 kishi.

Tuman mehnat resurslarining 72,7 foizi faol, 27,3 foizi nafaol aholi hisoblanadi.

Tuman reliefi tekislikdan iborat. Yer yuzasining o`rtacha balandligi 222 m. Quyimozor platosining eng baland joyi 252 m (Olchin tepaligi), Kogon shahridan janubidagi pastqam joylarning balandligi 215 m gacha (Kunjako`l pastqamligi).

Geologiyasi. Tuman hududi asosan to`rtlamchi davr yotqiziqlari bilan qoplangan. Hududining asosiy qismini akkumlyativ yuzalarning turon plitasi subaerol-delta zonasining golosten yoshidagi baland subgorizontal balandliklari hamda ozroq qismini ya`ni sharqi va janubini golosten yoshidagi baland subgorizontal yassi balandliklari tashkil etadi.

Seysmik jihatdan 8 balli zilzila yuz beradigan seysmik rayonga kiradi, tuproq zarrasida tebranish tezlanishi 351-400 sm²/sek.

Tuman o`rni subtropik kenglikda va dengiz satxidan 222 metr balandlikda bo`lib, reliefi tekislik. Kunduzi quyosh gorizontdan balandda turishi bilan farqlanadi. Shu sababli iqlimi quruq bo`lib, kun davomida havo harorati keskin o`zgarib turadi. Iqlimi kontinental.

Yillik o'rtacha harorat 15° , yanvar oyining o'rtacha harorati 0° , iyul oyining o'rtacha harorati 29° . Eng past harorat -25° bo'lib yanvar oyida, Eng yuqori harorat $+46^{\circ}$ iyulda kuzatiladi. Vegetasiya davri 214 kun. Yilning o'rtacha havo harorati $15,1^{\circ}$ minimal xarorati 25 gradus, eng yukori xarorati 45 gradusdan iborat. (Ayrim manbalarda yanvarning o'rtacha harorati $+0,7^{\circ}$ S, eng issiq oy – iyunning o'rtacha harorati $+28,2^{\circ}$ S, qishdagi eng past absolyut havo harorati $-28,0^{\circ}$ S, yozda eng balandi $+42^{\circ}$ S deb ko'rsatilgan).

Tuman hududi yillik yog'in miqdoriga ko'ra viloyat hududi rayonlashtirilganda eng ko'p yog'in tushadigan joy hisoblanadi (140-160 mm). Yiliga o'rtacha 125—140 mm yog'in tushadi. Yog'inning ko'p qismi qish va bahorda yog'adi. Tumanning yillik bulutlik darajasi 3,8 ballga, minimal ko'rsatkich esa 1,5 ballga teng. Yil davomida ochiq quyoshli kunlar 157 kun bo'lib, yillik o'rtacha yog'in 125 mm ni tashkil etadi. Tumanli kunlar kam bo'ladi. Yil davomida 11 kundan oshmaydi, bu ham kish fasliga to'g'ri keladi.

Yil davomida o'rtacha shamol tezligi 2 m/sek.dan (sentyabr oyi) 3,5 m/sek.gacha (mart oyi) o'zgaradi. Yilning o'rtacha shamol tezligi 2,4 m/sek.ga teng. Kuchli shamol – 15 m/sek.ga teng bo'lib, changli bo'ronlar esa kamdan–kam bir yilda 6-7 marta esadi. Shamolning asosiy esish yo'nalishi sharqdan g'arbga va shimoldan janubga tomonga yo'nalgan.

Viloyat hududi agroiklimiy rayonlashtirilganda Qizilqum, Quyi Zarafshon hamda O'rta Zarafshon okruglariga bo'linadi. Tuman hududi Quyi Zarafshon okrugiga to'g'ri keladi, okrugning o'zi 2 rayonlar guruhiga - rayonlarning Quyi Zarafshon guruhi va rayonlarning Sandiqli guruhiga ajratiladi. Kogon tumani birinchi rayonlar guruhiga kiritiladi.

Tuman Amu-Buxoro mashina kanali orqali suv bilan ta'minlanadi. Kanalning 10 km qismi tuman hududining shimoli-sharqiy chegarasidan o'tadi. Tuman hududidagi sug'oriladigan yerlar Buxoro viloyati irrigastiya tizimidagi Amu-Buxoro havzasi bilan ta'minlash boshqarmasi xizmat ko'rsatayotgan hududlarga kiradi. Quyimozor suv omboridan boshlangan kanalning bir qismi tuman hududini janubidan kesib o'tadi. Unda Quyimozor nasos stanstiyasi bor.

Cho'l zonasida qorako'lchilik bilan bog'liq chorva mollarining suv ta'minoti sizot va artezian quduqlar suvi yordamida amalga oshiriladi. Tumanning sug'oriladigan yerlari Buxoro vohasiga tegishli bo'lib, u joylarda ko'p tarmoqli zovurlar sistemasi barpo qilingan. Ortiqcha suvlar zovurlar Parallel irrigastiya kollektori (1991 yil foydalanishga topshirilgan, uzunligi 155 km, loyihaviy o'tkazish quvvati 74 m³/c.) orqali janubga — Dengizko'lga (Parallel kollektori 1967 yil foydalanishga topshirilgan, uzunligi 126,4 km bo'lgan, loyihaviy o'tkazish quvvati 55 m³/c. Bo'lgan Dengizko'l tashlamasiga qo'shiladi) yo'naltirilgan .

Tuprog'i asosan sug'oriladigan o'tloqi tuproq bo'lib, yarim mustahkamlangan va mustahkamlanmagan qumlar, sho'rxoklar ham uchraydi. Tuman bo'yicha sug'oriladigan tuproqlarning tavsifini tahlil qiladigan bo'lsak bu tuproqlarning 34.7 % i kuchsiz, 45.1 % i o'rtacha, 13.6 % i kuchli sho'rlangan. 6.6 % i sho'rxoklardir. Tuman hududidagi sug'oriladigan tuproqlar mexanik tarkibiga ko'ra og'ir qumoqli va loyli (18.3 %), o'rta qumoqli (36.9 %), yengil qumoqli (28.9 %) va qumoqli-qumli (15.9 %) tuproqlarga bo'linadi.

Sug'oriladigan yerlarda begona o'tlarning yuzdan ortiq turi uchraydi. Cho'l zonasida gipsli toshloq yerlarda achchiqmiya, gulsapsar, shuvoq, astragal, tuyatovon, karrak, isiriq keng tarqalgan. Sho'rxok yerlarda sho'rajriq, yulg'un, qamish va boshqalar mavjud. Qumoq joylarda yaltirbosh, arpag'on, iloq va cho'lyalpiz kabilar o'sadi.

Geobotanik rayonlashtirilganda viloyatiimiz hududi Osiyo cho'l geobotanik o'lkaga kiritiladi. Bu o'lka hududida Turon va viloyat hududining 95% ini egalaydigan Old Osiyo provinziyalar guruhlarini ajratiladi. O'z navbatida Old Osiyo provinziyalar guruhi Kaspiy orti va Janubiy Turkiston provinziyalariga bo'linadi. Kogon tumani hududi Kaspiy orti provinziyasining Qoraqum podprovinziyasiga, Janubiy Qizilqum okrugiga kiradi. Tuman hududida asosan vohalarning madaniy o'simliklari va shuvoqli cho'llarga xos o'simliklar, qisman siyraklashgan psammofit butazor o'simlikli cho'llarga xos o'simliklar tarqalgan.

Kogon tumani hududi antropogen, qumli, gipsli, sho'rxokli cho'llar landshaftlarda quyidagi hayvonlar tarqalgan: yovvoyi hayvonlardan bo'ri, tulki,

chiyabo'ri, jayron va jayra, qushlardan so'fito'rg'ay, chumchuq, zarg'aldoq, sudralib yuruvchilardan gekkon kaltakesak, toshbaqa, sariq ilon, echkamar; kemiruvchilardan ko'rsichqon, kichik qo'shoyoq, qumsichqon, tipratikan, kalamush va boshqalar uchraydi.

Hududda antropogen landshaftlar (sug`oriladigan yerlar va seliteb hududlar), cho'l landshaftlari (qumli, gipsli, sho'rxoksimon) ajratiladi. Qumli cho'l landshaftlaridan quyidagilar tuman hududida uchraydi:

- Qumli cho'l tuproqlar va qumlarda cherkez o'simligi jamolari
- Qumli cho'l tuproqlar va qumlangan qo'ng'ir tusli sur tuproqlarda juzg'un, boyalich, partek, singren o'simliklari jamoalari
- Qumlar va qumli cho'l tuproqlarda oq saksovul, juzg'un, oq shuvoq o'simliklari jamoalari
- Qumli cho'l tuproqlarda oq saksovul, qora saksovul, oq shuvoq o'simliklari jamoalari
- Qumlarda juzg'un, quyonsuyak o'simliklari jamoalari

Gipsli cho'l landshaftlaridan quyidagilar uchraydi:

- Tipik qo'ng'ir tusli sur tuproqlar va qumlarda to'zgan shuvoq, keyrovuq, boyalich o'simliklari jamoalari
- Qumlangan qo'ng'ir tusli sur tuproqlarda partek, singren, jung`or gulsapsari o'simliklari jamoalari

Sho'rxoksimon cho'llar landshaftlaridan tipik sho'rxoklarda dag'al junli yulg'un, qorabaroq, bir yillik sho'ra, sarsazan o'simliklari jamoalari

Tuman hududi tabiiy geografik rayonlashtirishga ko'ra Quyi Zarafshon okrugida joylashgan. Tumanning shimoliy qismi bu okrugning Buxoro-Qorako'l tabiiy geografik rayoniga, janubiy qismi Sandiqliqum tabiiy geografik rayoniga kiradi.

Xo'jaligi. Kogon tumanida sanoatning yengil, oziq-ovqat, qurilish, mashinasozlik va metallni qayta ishlash tarmoqlari mavjud. Tumanning viloyat iqtisodiyotida salmog'i quyidagicha: Viloyat sanoat mahsulotlarining 9% ini, qishloq xo'jalik mahsulotlarining 7.6% ini beradi.

Sanoati. Tumanda paxta tozalash, tikuv-trikotaj yog`, g`isht zavodlari, parrandachilik fabrikasi, 2 ta avtokorxonona mavjud. Quyimozorda yig`ma-temir beton zavodi ishlab turibdi. Qishloq xo`jalik mahsulotlarini qayta ishlaydigan agrosanoat tarmoklari, 150 dan ziyod xususiy firma va korxonona faoliyat ko`rsatmoqda. Sanoat korxonalarining aksari qismi Kogon shahrida joylashgan.

Tumanda 8 ta qo`shma korxonona faoliyat ko`rsatmoqda.

Qishloq xo`jaligi. Kogon tumani xo`jaliklari paxtachilik, g`allachilik, bog`dorchilik, sabzavotchilik va chorvachilikka ixtisoslashgan. Tumandagi qishloq xo`jalik ekinlari ekiladigan yerlarning 14,4 ming ga fermer xo`jaliklariga, 1,4 ming ga dehqon xo`jaliklariga, 0,1 ming ga qishloq xo`jalik korxonalariga tegishli. Barcha qishloq xo`jalik yerlari 175,6 ming ga bo`lib, shundan 15,8 ming ga sug`oriladigan yerlardir. Qishloq xo`jalikning yetakchi tarmog`i — paxtachilik. Jami ekin maydoni 16,1 ming ga, shu jumladan 8,4 ming ga yerga paxta, 5,6 ming ga yerga donli ekinlar, 0,5 ming ga yerga sabzavot, 1,3 ming ga yerga ozuqabop ekinlar ekiladi, 448 ga yer bog`dan iborat.

Viloyatning donli ekinlar yalpi hosilida salmog`i 6,0 foizni (36 ming t) tashkil etadi. Donli ekinlarning o`rtacha hosildorligi gektariga 58,6 – 60,6 tonnaga teng. Qariyb 6 ming ga yer donli ekinlar ekiladi.

Tumanda 6 ming ga yer paxta ekilib, viloyatda yetishtiriladigan paxtaning 6 foizini beradi. 23 000 tonna paxta yetishtiriladi. Paxtaning o`rtacha hosildorligi gektariga 30 – 33 tonnani tashkil etadi.

Tumanda tokzorlarning maydoni 300 ga bo`lib, viloyat yalpi uzum hosilining 3 foizini beradi. Yalpi hosil 3000 tonna bo`lib, o`rtacha hosildorlik gektariga 130 sentnerdan kam.

Tumanda 700 ga yaqin bog`lar bo`lib, viloyat meva ekinlari yalpi hosilining bor-yo`g`i 2 foizini beradi. 4 ming tonnadan ortiq yiliga hosil olinadi, o`rtacha hosildorlik gektariga 190–230 sentner.

Tumanning viloyat sabzavot ekinlaridagi yalpi hosilidagi ulushi 4 foiz, 200 ga yerda sabzavot ekinlari ekiladi, 8 ming tonna hosil olinadi, o`rtacha hosildorlik gektariga 240–255 sentner.

Tumanning viloyat poliz ekinlaridagi yalpi hosilidagi ulushi 3 foiz, 100 ga yerda poliz ekinlari ekiladi, ming tonna hosil olinadi, o'rtacha hosildorlik gektariga 230 sentnerdan kam.

Tuman viloyatda yetishtiriladigan kartoshka yalpi hosilining ulushi 10 foizini beradi, 350 ga yerda kartoshka ekiladi, 13 ming tonna hosil olinadi, o'rtacha hosildorlik gektariga 295 sentner bo'lib, bu viloyatdagi eng yuqori ko'rsatkichdir.

Tuman viloyatda go'sht yetishtirish bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlar qayd etgan tumanlardan biri bo'lib, tumanda 95 ming bosh yirik shoxli qoramol (go'sht uchun), 50 ming bosh sigir, 90 ming bosh qo'y va echkilar boqiladi.

Kogon tumanida 12 shirkat xo'jaligi, 1 jamoa, 4 paychilik, 244 fermer, 156 dehqon xo'jaligi bor. Tuman shirkat va shaxsiy xo'jaliklarida 26,3 ming qoramol, 27,4 ming qo'y va echki, 27,1 ming par-randa mavjud (2002). Asalari boqiladi.

Kogon tumanidan (Kogon shahri orqali) qo'shni mamlakatlarga boriladigan xalqaro temiryo'l o'tgan. Avtomobil transporti tumanni viloyat markazi Buxoro shahri hamda qo'shni tuman markazlari va boshqa shaharlar bilan bog'laydi. Avtomobil yo'llarining uzunligi 230 km dan ortiq. Avtomobil transportida yiliga 7 482 t yuk, 23 428 kishi tashiladi.

Tumanda 22 umumiy ta'lim maktabi, gimnaziya, 7 madaniyat uyi, 20 jamoat kutubxonasi, 28 sport inshooti, kasalxona (230 o'rin), ambulatoriya, poliklinikalar mavjud.

Tumanda xalq hunarmandchiligining zardo'zlik, milliy liboslar tayyorlash, yog'och o'ymakorligi turalri rivojlangan.

Viloyatdagi arxitektura yodgorliklari 2 foizi, arxeologiya yodgorliklarining 1 foizimonumental san'at yodgorliklarining 5 foizi tumanda joylashgan.

Tarixiy-me'moriy yodgorliklardan Kogon shahridagidagi tarixiy obidalar, Yangihayot qishlog'idagi Sayid Amir Kulol, Qasri Orifon (Naqshband) qishlog'idagi Bahouddin Naqshband me'moriy majmualari (14-asr) saqlangan.

Kogon shahri (1935 y.gacha Yangi Buxoro deb atalgan) Kogon tumanining ma'muriy markazi hamda temiryo'l tuguni. Kampirdevor qoldiqlari ichkarisidagi obod erda. Viloyat markazi Buxorodan 12 km janubi-sharqda, Buxoro—Qarshi

avtomobil yo'li yoqasida. Shahar 220 m balandlikdagi tekis erda joylashgan. Yanvarning o'rtacha harorati—0,6°, iyulniki 29,6°. Yillik yog'in 125 mm. Xargush kanalidan suv oladi. Maydoni 14,7 km². Aholisi 53,3 ming kishi (2002), asosan, o'zbeklar, shuningdek, tojik, rus, tatar va boshqa millat vakillari ham yashaydi. Aholisining aksari qismi temiryo'l transportida ishlaydi.

O'tgan asrlarda Kogon o'rnida shu nomda qishloq va yirik somon bozori bo'lgan. Shahar nomining kelib chiqishi ham shu somon bozori bilan bog'liq degan taxminlar mavjud. Shundan kelib chiqib «kohkon» (koh fors. — somon), ya'ni somon koni atamasi haqiqatga yaqinroq. Keyinchalik bu nom o'zgarib Kogonga aylangan bo'lishi mumkin. Kogon eti-mologiyasining boshqa, ishonchsiz variantlari ham bor. Shahar sanoat tar-moqlarining shakllanishi Buxoro amirligi davrida mahalliy aholi kuchi bilan qurilgan (1888) Zakaspiy (Krasnovodsk) — Toshkent temiryo'lining Yangi Buxoro orqali o'tishi bilan bog'liq. 1920 yillargacha Kogonda yog` zavodi qurilgan, toshbosma (unda Narshaxiyning «Buxoro tarixi» va boshqa asarlar bosilgan), temiryo'l idorasi qoshida maktablar, paxta firmalari, turli savdo banklarining bo'limlari ochilgan. Keyingi davrda yangi sanoat korxonalari va madaniy ob'ektlar qurildi. Gazli —Kogon gaz quvuri o'tkazildi, 1959 yilda gaz kompressor stanstiyasi barpo qilindi.

Kogonda 20 dan ortiq yirik korxonalar faoliyat ko'rsatadi. Paxta tozalash, yog`, gips-ohak zavodlari, 2 avtokorxonalar, lokomotiv va vagon depolari va boshqalar mavjud. Kogon avtomobil yo'llari orqali viloyat markazi va boshqa shaharlar bilan bog'langan. Shaharda 10 umumiy ta'lim maktabi, listey, kasb-hunar maktabi, 2 madaniyat va istirohat bog'i, 2 klub, 3 madaniyat uyi, 9 jamoat kutubxonasi, stadion, 20 dan ortiq sport inshootlari bor. 2 kasalxona (har 10 ming aholiga 33,6 vrach, 88,1 tibbiy hamshira) mavjud.

Kogon tumanida 23 ta maktabgacha tarbiya ta'lim muassasalari bo'lib, unda 2323 bolalar tarbiyalanmoqda. 32 ta umumta'lim muassasalarida 16064 o'quvchi o'qiydi. Tumanda 4 ta kasb-hunar kolleji mavjud.

Viloyatda mavjud shifokorlarning 7 foizi tuman hududidagi 36 ta ambulatoriya-poliklinika yordamini ko'rsatuvchi shifokorlik muassasalari va 82

o'rinli tuman bosh kasalxonasida faoliyat ko'rsatishadi.

Tumanda 10 ta kutubxona mavjud, 1 ta muzey mavjud. 245,3 ming gazeta va jurnal bir yilda nashr etiladi.

Kogonda tarixiy-me'moriy yodgorliklardan Shohmasjid, Shohinajib (Zirobod) masjidlari, Buxoro amiri Abdulahadxoniint 1894—1903 yillarda Evropa va Sharq uslublarini uyg'unlashtirib qurdirgan hashamatli saroyi (1947 yildan shahar temiryo'chilari madaniyat saroyi) saqlanib qolgan.

ADABIYOTLAR.

1. Asanov G.R., Nabixonov M., Safarov I. O'zbekistonning iqtisodiy va ijtimoiy jo'g'rofiyasi. T., "O'qituvchi", 1994.
2. Ahmedov E.-O'zbekiston Respublikasi (o'zbek, ingliz tillarida), T., "O'zbekiston", 1998.
3. Baratov P. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. Toshkent, O'qituvchi, 1996.
4. Hasanov I. O'zbekiston tabiiy geografiyasi (ma'ruzalar matni).Toshkent. O'zMU. 2000.
5. O'zbekiston geografik atlas. Toshkent. 1998.

1–jadval. Kogon tumanidagi qishloq va mahalla fuqarolar yig`inlari to`g`risida ma`lumot.

T/r	MFY nomi	Tuzilgan vakti	Axoli soni	Ulushi foizda
1	Ya-Xayot KFY	1967 yil	3306	5,1
2	Sarayon KFY	1972 yil	2766	4,3
3	Nurafshon KFY	1968 yil	3108	4,8
4	Niyoz-xoji KFY	1969 yil	6025	9,3
5	B.Nakshband KFY	1965 yil	4211	6,5
6	Beklar KFY	1966 yil	2867	4,4
7	Kogon KFY	1961 yil	2573	4,0
8	X-Yakshaba KFY	1968 yil	4325	6,6
9	S-Poyon KFY	1972 yil	2747	4,2
10	Navruz MFY	2003 yil	2198	3,4
11	Konchilar MFY	1992 yil	5707	8,8
12	Suxor MFY	2003 yil	2450	3,8
13	Ubachuli MFY	2003 yil	3713	5,7
14	Tunirok MFY	2003 yil	3106	4,8
15	Sorgun MFY	2003 yil	3130	4,8
16	Tutkunda MFY	2002 yil	4031	6,2
17	Mutakillik	2005 yil	1837	2,8
18	Istiklol MFY	2005 yil	2845	4,4
19	Xukumatobod MFY	2005 yil	2043	3,1
20	Choloki MFY	2007 yil	1996	3,0
Tuman bo'yicha jami: 19		-	66100	100

2-jadval. Kogon tumani aholisining QFY va MFY bo'yicha taqsimlanishi.

№	xududning nomi	Xudud xajmi, ga	Aholi soni	shundan			millati						
				erkaklar	ayollar	16 yoshgacha	uzbek	rus	Kozok	Tojik	totorlar	Boshka millatlar	
1.	2.	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
JAMI		27747	59966	17886	18394	23687	38858	9475	336	3958	2680	4659	191
1	Beklar KFY	1600	2456	733	753	970	1591	388	14	162	110	191	67
2	Istikbol KFY	1158	2513	750	771	993	1628	397	14	166	112	195	97
3	Uba-chuli KFY	1543	3657	1091	1122	1445	2370	578	20	241	163	284	93
4	Sarayon KFY	1275	2548	760	782	1006	1651	403	14	168	114	198	62
5	Ya-Xayot KFY	1320	2001	597	614	790	1297	316	11	132	89	155	59
6	Mustakillik MFY	980	1669	498	512	659	1082	264	9	110	75	130	37
7	Konchilar MFY	1826	4453	1328	1366	1759	2886	704	25	294	199	346	228
8	Niyoz-Xoji KFY	2645	7324	2184	2247	2893	4746	1157	41	483	327	569	270
9	Siyoz-Poyon KFY	1750	2519	751	773	995	1632	398	14	166	113	196	177
10	Navruz MFY	920	1978	590	607	781	1282	313	11	131	88	154	135
11	Kogon KFY	1120	2341	698	718	925	1517	370	13	155	105	182	62
12	Sorgun MFY	1485	3011	898	924	1189	1951	476	17	199	135	234	96
13	X-Yakshaba KFY	1800	4078	1216	1251	1611	2643	644	23	269	182	317	118
14	Tunirok MFY	865	2841	847	871	1122	1841	449	16	188	127	221	84
15	Tuti-kunda MFY	1740	3549	1059	1089	1402	2300	561	20	234	159	276	77
16	Nurafshon KFY	1465	4048	1207	1242	1599	2623	640	23	267	181	315	80
17	Suxor MFY	865	1275	380	391	504	826	201	7	84	57	99	31
18	B.Nakshband KFY	1425	3452	1030	1059	1364	2237	545	19	228	154	268	79
19	Urta-chul MFY	340	517	154	159	204	335	82	3	34	23	40	20
20	Xukumato bod MFY	975	1829	546	561	722	1185	289	10	121	82	142	29

21	Choloki MFY	650	1907	569	585	753	1236	301	11	126	85	148	31
----	----------------	-----	------	-----	-----	-----	------	-----	----	-----	----	-----	----